

II. A MID-NAP MŰHELYEI

Ha a magyar tanítása során az idegen nyelvi tanulóknak az élő magyar nyelvet kívánjuk bemutatni és tanítani, kikerülhetetlenek lesznek a diskurzusjelölők. Rendkívül gyakori és fontos elemei ugyanis ezek az élőnyelvi kommunikációnak, különösen a spontán szóbeli társalgásnak, ugyanis szervezik a beszédet, illetve a (személyközi) diskurzus működésére vonatkozó különféle információkat jelölnek.

A diskurzusjelölőket a beszélők mindig valamiféle többletinformáció kifejezésének a szándékával használják. Ennek a pragma-szemantikai jelentésnek a meghatározása ugyanakkor, vagy éppen ezért, nagyon nehéz, mivel nem fogalmi, hanem műveleti természetű: a diskurzusjelölők nem annyira lexikális jelentéssel, mint inkább diskurzusfunkcióval rendelkeznek; mindig csak a konkrét beszédhelyzetben lehet egyértelműen megmondani, mit is fejeznek ki, mit is „tesznek”. Vessük össze például az alábbi mondatokat (5)–(6)!

(5) Tényleg lesz holnap is meccs?

(6) *Tényleg*, mikor *is* lesz a meccs?

(5)-ben a *tényleg* propozicionális tartalommal rendelkező mondathatározó: lexikális jelentése valami olyasmi, hogy „igaz az, hogy”. Ugyanebben a mondatban az *is* logikai *is* (Futó és mtsai, jelen kötet): egzisztenciális előfeltevéssel (Krifka 2008) és – hagyományosan – disztributív olvasattal (É. Kiss 2002) rendelkező kvantor (ti. a holnapon kívül van még legalább egy alkalom, amikor volt/van/lesz meccs). Ezzel szemben (6)-ban mind az *is*, mind a *tényleg* diskurzusjelölő. Az *is* metakognitív *is* (uo.): a beszélő és a hallgató egy korábbi közös (a beszélő által időközben elfelejtett) tudására utal vissza; a *tényleg* funkciója pedig az, hogy egy témával kapcsolatban új pontot, altémát nyit (vö. *Jut eszembe / Apropó / Igaz is, mikor is lesz a buli?*).

A diskurzusjelölők tehát olyan, állandó alakkal rendelkező lexikális elemek/kifejezések, amelyek procedurális jelentéssel rendelkeznek: funkciójuk az, hogy kapcsolatot létesítenek a diskurzus különböző elemei között – például a beszélő és a hallgató, a diskurzuselőzmények és a téma, vagy a beszélő és a téma viszonylatában (pl. *ugye?*, *összességében*, *szerintem*, *igazából*, *tulajdonképpen*, *úgyhogy* stb.). Aijmer (2002) szerint a diskurzusjelölők irányjelzőként viselkednek: segítik a hallgató és a beszélő tájékozódását a diskurzusfolyamban. Nem grammatikai elemek tehát, amelyek jelenléte vagy hiánya befolyásolja a mondat grammatikáját és szemantikáját, hanem egy funkcionális–pragmatikai kategória: jelenlétük segíti, hiányuk pedig legalábbis nehezkesebbé teszi a megnyilatkozás megértését és megértését, értelmezését. Szerpük sokrétű: a beszéd megtervezése (gondolkodás, szókeresés, önjavítás, újrafogalmazás jelölése stb.) és a társalgás irányítása mellett (a szó átadása, a beszédporond megtartása vagy átvétele, kérdés vagy válasz bevezetése, a mondandó elkezdése, továbbvitele, lezárása, téma-váltás, példa, idézés, visszakapcsolás egy korábbi témára stb.) fontos textuális szerepük van (pl. diskurzusszegmensek közti kapcsolat jelölése), és expresszív, emocionális és attitűdjelölő funkciójuk is jelentős (érzelmeik, hiedelmek, szándékok, gondolatok).

Amikor tehát a diskurzusjelölőkről beszélünk, nem annyira a grammatika vagy a lexika mezein járunk, mint inkább a pragmatika rejtélyes vizein evezünk. Ennek megfelelően a MID-ben is elsősorban pragmatikai elemekként érdemes kezelni őket, hiszen diskurzusbeli funkciókat jelölnek. Ugyanakkor a nyelvészeti vizsgálatok további szintjeihez is köthetőek: Egyfelől lexikai elemek, hiszen van hangalakjuk, és alapvetően létezik egy magjelentésük/-funkciójuk² is, amelyet mind a magyarul tanulók, mind az anyanyelvüket elsajátító gyermekek első ízben tanulnak meg. Másfelől érvényesek rájuk morfológiai és szintaktikai szabályok, így a grammatika ügyének is tekinthetők – állandó alakkal rendelkeznek, hiszen nem toldalékolhatók, ebből következően pedig mondatbeli pozíciójuk kötött, korlátozott lehet (akár eltérő disztribúcióval a magjelentést hordozó és a diskurzusjelölői variáns). Szófajteni

² A szakirodalomban továbbra is kérdéses, hogy vajon jelentésminimalizmusról vagy jelentésmaximalizmusról van-e szó (Schirm 2021:23).

szempontból azonban meglehetősen nagy változatosságot mutatnak, sőt nonverbális jelek is sorolhatók közéjük, ezért a felsorolt formális kritériumok ellenére mégiscsak nem grammatikai, hanem funkcionális kategóriaként kezeljük őket.

A diskurzusjelölő fogalmát, mint eddig is sejthető volt, nem könnyű pontosan meghatározni. Már a jelenség megnevezésében sincsen egyetértés, ahogy erre Dér (2009) is rámutatott: a magyar szakirodalomból 29, míg az angol nyelvű munkákból 42 terminust gyűjtött össze. A különböző terminusok, különböző megközelítési módokat is jelölnek, és nincs egy egységes kritériumrendszere az ide tartozó kifejezések vizsgálatának. A szakirodalomban megtalálhatók szűkebb (minimális paraméterekkel rendelkező), valamint tágabb (a nyelv vizsgálatának több dimenziójára kiterjedő) értelmezések is.

Szűkebb értelmezésnek tekinthető Fraser 1999-es munkája, amelyben azt állítja, hogy a diskurzusjelölők az általuk bevezetett szegmens (S2) és a megelőző szegmens (S1) közti viszony jelölőjeként szolgálnak. Ez alapján a (7) példában szereplő *hát* diskurzusjelölőnek tekinthető, viszont a (8)-ban szereplő nem.

- (7) A: Kérek még sütit!
B: *Hát*, három még van a tányéron.
- (8) A: Kérek még sütit!
B: Van még *hát* három a tányéron. (Schirm 2021: 19/6)

Tágabb értelmezésként említhető Schirm (2021) osztályozása, amely a hazai és nemzetközi szakirodalmak kritériumrendszerait egységesíti. Az ő megközelítésmódja szerint diskurzusjelölő az a kifejezés, amely procedurális tartalmat fejez ki (szemantika); funkciója lehet az attitűdjelölés, a multifunkcionalitás és a kontextusfüggőség (pragmatika); szófajtanilag változatos, így funkcionális kategóriát alkot (morfológia); megjelenése opcionális, szintaktikailag független, változó hatókörű, és nem csak fordulóeleji helyzetben bukkanhat fel; intonálása során redukción megy keresztül (fonológia); elsősorban a szóbeliségben érhető tetten, de az írott nyelvben (és különösen a másodlagos írásbeliségben) is megjelenhet (regiszter). E megközelítés szerint (7) és (8) esetében is diskurzusjelölőnek tekinthető a *hát*, csak ugyanaz a lexikai egység két különböző pragmatikai elemként, azaz két eltérő funkciójú kifejezésként értelmezhető.

Ahogy láthattuk, a diskurzusjelölők leírása a nyelvészetben is meglehetősen nagy kihívást jelent, kritériumaik sem egységesek, és nyelvenként is változóak lehetnek. A magyar mint idegen nyelvben (MID), illetve a magyartanításban természetesen nincs szükségünk minden diskurzusjelölő minden apró részletre kiterjedő leírására, azonban mindenképpen szükséges fogódzók nyújtása, a nyelvtanuló nyelvtudási szintjéhez és igényeihez illeszkedve. Ahogy jelen kötetben erre Futó és mtsai (2024) is rámutatnak a különböző kimeneti követelmények vizsgálatával, a diskurzusjelölők tanításához mindenképpen szükséges egy társalgási szintet elérő nyelvtudás, amelyre építhető a pragmatikai elemek tanítása (vö. diskurzusjelölők a nyelvelsajátításban). A diskurzusjelölők tanításánál – mint minden más nyelvi tartalomnál – tehát érdemes figyelembe venni a komplexitás fokát, a fokozatosság elvét és az előfordulás gyakoriságát. Így a diskurzusjelölők tanítása nem akkor lehet sikeres, hogyha az egyes lexikai elemek összes pragmatikai funkcióját együtt tanítjuk, hanem a logikai-pragmatikai skálán a kevésbé komplex használatú variánsoktól tartunk a metakognícióra épülő változatokig. A gyakoriság megkerülhetetlen szempont a MID-tanításban – kifejezetten célnyelvi környezetben –, hiszen a tanulók, elhagyva a tanterem laboratóriumi körülményeit, diskurzusjelölők sokaságával találkozhatnak a spontán hétköznapi társalgásokban (legyen szó akár csak egy bevásárlási szituációról: – *Frissek a zöldségek? – Háát, ma reggel hozták.*)

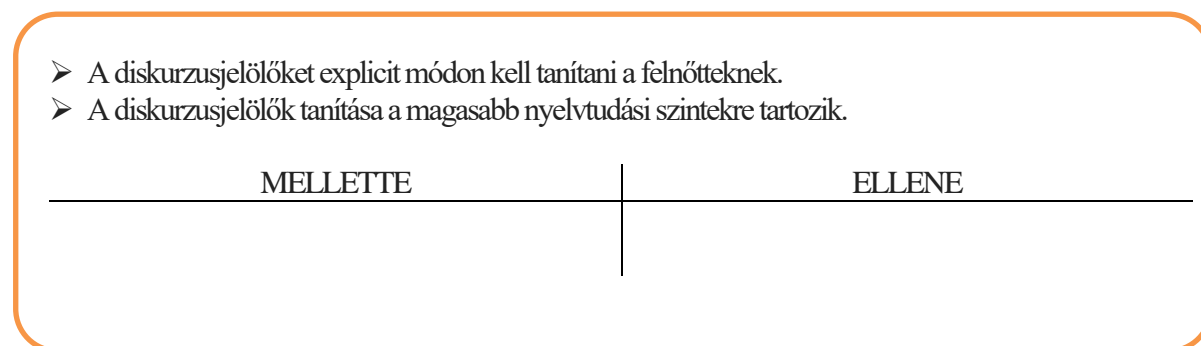
A MID nyelvpedagógiája egyelőre nem rendelkezik pontos fogódzókval és kész megoldásokkal arra vonatkozóan, hogy hogyan volna érdemes megközelíteni mely diskurzusjelölőket a magyar nyelv tanításában, illetve tanulásában. A 2022. május 14-i MID-nap délutáni műhely-

foglalkozásainak ezért az volt az elsődleges célkitűzése, hogy közös gondolkodásra hívja a résztvevőket azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehetne foglalkozni általában (a tanulási folyamat során gyakran előforduló) diskurzusjelölőkkel a felnőttek, illetve a gyerekek számára tartott nyelvvórákon (ez utóbbival kapcsolatban lásd Szabó és mtsai. írását a jelen kötetben).

2. Diskurzusjelölők a felnőttek MID-tanításában (műhelyfoglalkozás)

A felnőttkori magyartanulással foglalkozó műhely három nagy feladat köré szerveződött.

A ráhangoló első feladat célja két, a diskurzusjelölők (DJ) tanításával kapcsolatos állítás megfontolása, diszkussziója volt: 1) A diskurzusjelölőket explicit módon kell tanítani a felnőtteknek; 2) A diskurzusjelölők tanítása a magasabb nyelvtudási szintekre tartozik. A kiscsoportokban dolgozó résztvevőknek az volt a feladatuk, hogy T-táblázat formájában érveket gyűjtsenek az egyes állítások mellett és ellen (2. ábra). Az eredmények bemutatása és megvitatása után megállapítottuk, hogy a második állítás kapcsán a résztvevők egyértelműen több érvet tudtak felsorakoztatni amellett, hogy a DJ-kel (pl. a gyakoriakkal) alacsonyabb nyelvtudási szinteken is foglalkozni kell, ugyanakkor az első állítás kapcsán kevésbé markáns volt az összesített állásfoglalás.

2. ábra: Pro és kontra (T-táblázat)

A feladatra való visszajelzésként összevetettük megbeszélt gondolatainkat a pragmatikai jelenségek tanításáról szóló szakirodalom javaslataival (Jones–Carter 2014, Taguchi 2019). Ezek szerint a pragmatikai elemek tanítása megvalósulhat véletlenszerűen/ esetlegesen, vagy akár nagy-mennyiségű-input-alapon (*input-flood*), ám ennél hatékonyabb a tudatosítás, és a hosszú távú eredményességet a tudatosítás, a gyakorlás és az időszakos vissza-visszatérés együttese segíti elő.

A DJ-k explicit tanítása megvalósulhat például az illusztrálás – interakció – indukció modell keretében (*illustrate – interact – induce*) vagy a klasszikus bemutatás – gyakorlás – alkalmazás (*present – practice – perform*) modellben; Jones és Carter 2014-es eredményei szerint³ azonban rövid távon az utóbbi hatékonyabb, mert az észrevétel, az elemzés és az értelmezés mellett a gyakorlást is beépíti a tanórai munkába – például prekommunikatív és kontextualizált gyakorlatok formájában (ld. drill, irányított dialógus, szerepjáték stb.). Hosszabb távon azonban nem sikerült szignifikáns eltérést kimutatni a két megközelítés sikeressége között (csak a DJ-ket expliciten nem tanuló kontrollcsoporttal szemben).

Végző soron a módszertant illetően (jelenlegi tudásunk szerint) követhető példa lehet, ha természetesen előforduló szövegek kapcsán először tudatosító gyakorlatokat végzünk (segítséget nyújthatnak a konverzációelemzés és az interkulturális pragmatika szempontjai), majd (párban vagy egyénileg) fókuszált módon gyakoroltatjuk a pragmatikai elemeket (lehetőleg

³ Jones és Carter (2014) B2-es szintű kínai EAP (*English for Academic Purposes*) nyelvtanulók körében végeztek kontrollcsoportos kísérletet.

tartalmas, érdemi mini-beszédhelyzetekben), amelyet a szabadabb konverzációban való használat követ (kisebb vagy nagyobb csoportban, visszajelzéssel, metakognitív reflexióval), végül pedig a spontán interakció komplexebb feladatok, tevékenységek formájában – a tanteremben és a tantermen kívül (vö. Taguchi 2019). Nagyon fontos, hogy a megcélzott pragmatikai elemekre ciklikusan térjünk vissza a későbbi témák, modulok kapcsán is.

A második feladat célja az volt, hogy a jelenlévők elgondolkodjanak az informális konverzációkban előforduló diskurzusjelölők státuszáról, szerepéről. Ennek a nagyobb lélegzetvételű feladatnak a keretében a résztvevők egy spontán beszélt nyelvi szöveggel foglalkoztak, amelyben arról a félelemről esett szó, hogy kinevetik az embert. Íme az informális beszélgetés kiemelt részlete:

- Az az egyik legnagyobb ilyen megalázás, nem?, például ilyen keleti kultúrákban
- [Igen]
- Most Kínában nem tudom, de például Japánban az az egyik legnagyobb félelem, hogy az embert kinevetik
- [Aha] [Ühm]
- Az az valamilyen public humiliation
- Igen
- De amúgy nekem például tényleg nem kell ilyen szituációkban... szóval nem jön a nevetés. De hogy nekem például akkor se, hogy vannak, ugye, ezek a műsorok, ez a mmm, mik is szoktak...
- [...]
- Öhm... Nem is tudom, „Pedig jó ötletnek tűnt” vagy ilyesmi nevek szoktak lenni, és én ezen se tudok. Szóval hogy ez is nekem így fáj, merthogy egyből beleképzelem magam a helyébe, de hogy így azonnal, de... Jó, ez ilyen egyéni dolog is lehet, hogy így mennyire megy ilyen gyorsan az empatikusság... De hogy így én én tényleg így egyből, és akkor így már így nem megy, merthogy elképzelem, hogy ez mondjuk mennyire fáj neki esetleg fizikailag, vagy mennyire volt megalázó vagy ilyesmi
- [Igen]

Az első meghallgatás során az volt a résztvevők feladata, hogy azonosítsák be a második beszélő gondolatait, attitűdjét azzal a jelenséggel kapcsolatban, amikor valakit kinevetnek. (Lehetséges válasz: Ő nem tud kinevetni embereket, mert empatikus, átérzi a fájdalomukat, a megalázottságukat.) A második meghallgatás során a jelenlévők azt a feladatot kapják, hogy jegyezzenek le minél több, a szövegben elhangzó diskurzusjelölőt. Ezután mindenki kézhez kapta a szöveg leiratát is, és közösen gondolkodtunk a szövegről és a benne szereplő DJ-kről, illetve azok lehetséges szerepéről. A beazonosított DJ-k alább vastagbetűvel szerepelnek:

- Az az egyik legnagyobb **ilyen** megalázás, **nem?**, *például ilyen* keleti kultúrákban
- [Igen]
- **Most** Kínában nem tudom, de *például* Japánban az az egyik legnagyobb félelem, hogy az embert kinevetik
- [Aha] [Ühm]
- Az az **valamilyen** public humiliation
- Igen
- **De amúgy nekem például** tényleg nem kell ilyen szituációkban... **szóval** nem jön a nevetés. **De hogy nekem például** akkor se, hogy vannak, **ugye, ezek a** műsorok, **ez a** mmm, mik **is** szoktak...
- [...]
- Öhm... *Nem is tudom*, „Pedig jó ötletnek tűnt” **vagy ilyesmi** nevek szoktak lenni, és én ezen se tudok. **Szóval, hogy** ez is *nekem így* fáj, **merthogy** egyből beleképzelem magam a helyébe, **de hogy így** azonnal, de... **Jó, ez ilyen** egyéni dolog is lehet, hogy **így** mennyire megy **ilyen** gyorsan az empatikusság... **De hogy így** én én **tényleg így** egyből, **és akkor így már így** nem megy, **merthogy** elképzelem, hogy ez **mondjuk** mennyire fáj neki esetleg fizikailag, vagy mennyire volt megalázó **vagy ilyesmi**
- [Igen]

A jelenlévők általános felismerése egyrészt az írott és a beszélt nyelv merőben eltérő szerkesztésére, grammatikájára vonatkozott, másrészt arra, hogy ezt a szöveget sokkal jobban meg tudták érteni hallás, mint olvasás útján. A DJ-k kapcsán elmondták, hogy hallgatás közben nem tűnt elő a számukra annyi DJ a szövegben, mint amennyit a leírtban be tudtak azonosítani. Végül megfogalmazták, hogy a beszélő valószínűleg nagyfokú személyes érintettsége miatt használta az adott DJ-eket az adott sűrűséggel: egyrészt mert emiatt nehéz a számára a gondolatok megfogalmazása, másrészt a DJ-ek ezt az erős emocionális viszonyulást jelölik – de nem a bizonytalanságot: a beszélő biztos abban, amit mondani akar (példának okáért egyetlen *hát* sem szerepelt a közléseiben, ami pedig sokszor éppen a bizonytalanságot jelöli).

Ezután ismét csoportmunka következett: a résztvevők azt a feladatot kapták, hogy egy előre megadott klasszifikáció segítségével próbálják meg eldönteni, milyen funkcióban használták a beszélők a szövegben beazonosított DJ-eket (1. táblázat).

SZEREP	DISKURZUSJELÖLŐK
anamnesztikus*	
enyhítés**	
bizonytalanság	
szó átvétele / beszéd-toldás (szó megtartása)	
példa (kézenfekvő vagy kevésbé az)	
pontosítás, újrafogalmazás	
magyarázás	
figyelemirányítás	
nyomatékosítás	
szubjektívizálás***	
...	

* *nem jut eszünkbe egy szó, de feltételezzük, hogy a másik tudja, mire gondolunk*

** *enyhíteni akarunk a kijelentésünk bizonyosságán*

*** *jelezni akarjuk, hogy kijelentésünk nem objektív (lehorgonyzás a beszélőhöz)*

1. táblázat: Diskurzusjelölők funkciói

A megoldások plénumban történő megvitatása után következett a zárófeladat. A résztvevőknek egy minimális beszédhelyzetet kellett megtervezniük egy tetszőlegesen kiválasztott diskurzusjelölő fókuszált gyakoroltatásához (3. ábra).

Tervezzünk egy mikroszituációt, amely megmutatja a kiválasztott diskurzusjelölő egy kiválasztott szerepét, és amiben lehet gyakoroltatni a DJ-t!

A feladat célja: a ... diskurzusjelölő ... funkciójának a tudatosítása és gyakoroltatása

PÉLDA: A feladat célja: a *háát ööö* diskurzusjelölő „időnyerő mondandóindító” funkciójának a tudatosítása és megtanítása

Téma: Félelmek, fóbiák

Eszköz: Kincsvadászat (drillszerű körkérdéssel)

- *Van valami, amitől félsz?*
- *Háát ööö... a pókoktól.*

3. ábra: Gyakorlattervezés

A foglalkozás végén a műhely vezetői egy feladatsorral szemléltették a 3. ábrán szereplő példa egy lehetséges tanórai beágyazását. A *hát* diskurzusjelölő tanítására tervezett feladatsor a mellékletben szerepel.

3. Lezárás

A műhelyfoglalkozás lezárásaként a résztvevők egyetértettek abban, hogy mivel a diskurzusjelölők az élőnyelv, a természetes nyelvhasználat szerves részét alkotják, szükséges a MID tanításában is figyelmet szentelni nekik – ennek mértékét és módját azonban még sok bizonytalanság övezi. A műhely tanulságaként mindenesetre a következő megfontolandó módszertani javaslatok fogalmazódtak meg a diskurzusjelölők tanítása kapcsán:

- ✓ Válasszunk olyan érdekes témát, amely előfordulhat a spontán hétköznapi interakcióban!
- ✓ Hozzunk (ál-)autentikus beszélt nyelvi szöveget!
- ✓ Tudatosítsuk a diskurzusjelölők gyakoriságát és használatát! Vegyék észre a tanulók őket, illetve legyenek tisztában a gyakoriságukkal és a szerepükkel az élőnyelvben!
- ✓ Adjunk lehetőséget az adott diskurzusjelölő alaki állandóságának és szerepének a tisztázásra, tudatosítására!
- ✓ Adjunk lehetőséget a diskurzusjelölő gyakorlására!
- ✓ Adjunk lehetőséget a diskurzusjelölő szabadabb, majd spontán használatára! Adjunk célzott visszajelzést!
- ✓ Térjünk vissza az adott diskurzusjelölőre rendszeresen a továbbiakban is!

Irodalom

- Aijmer, Karin 2002. *English Discourse Particles: Evidence from a corpus*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- É. Kiss Katalin 2002. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fraser, Bruce 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31/7: 931–952.
- Jones, Christian – Carter, Ronald 2014. Teaching spoken discourse markers explicitly: A comparison of III and PPP. *IJES* 14/1: 37–54.
- Krifka, Manfred 2008. Basic notions of information structure. *Acta Linguistica Hungarica* 55/3–4: 243–246.
- Schirm Anita 2021. *Diskurzusjelölők szövegeken innen és túl*. Loisir Könyvkiadó, Budapest.
- Taguchi, Naoko (szerk.) 2019. *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Pragmatics*. Taylor & Francis, New York, London.

Melléklet

FÉLELMEK, FÓBIÁK

A TÉMA ELŐKÉSZÍTÉSE

Mitől szoktak félni az emberek? Milyen félelmek, fóbiák vannak?

(ráhangolás a témára, a szükséges nyelvezet előkészítése: ötletbörze hívóképekkel plénumban)

Van, aki...

FÉL A PÓKOKTÓL

FÉL A TŰZTŐL

FÉL ATTÓL, HOGY NEM SIKERÜL VALAMI

Te mitől félsz? Neked vannak félelmeid?

(a téma személyesítése, a nyelvi kifejezések gyakorlása pármunkában)

TART	Te mitől tartasz/félsz/rettegsz?
FÉL	A/AZ-TÓL/TŐL
RETTEG	ATTÓL, HOGY...
	Ön mitől tart/fél/retteg?

Te mitől félsz? / Neked vannak félelmeid/fóbiáid? Ön mitől fél? / Önnek vannak félelmei/fóbiái?	
Én nem tartok/félek/rettegek semmitől. Nekem nincs(en) félelmem vagy fóbiám. A félelem számomra ismeretlen.	Kissé tartok a/az ...-tól/től. Félek a/az ...-tól/től. Rettegek a/az ...-tól/től. Kissé tartok attól, hogy... Félek attól, hogy... Rettegek attól, hogy...

SZÖVEGFELDOLGOZÁS (VIDEÓ)

Mitől félnek a szegediek?

Megnézünk egy rövid videót, amelyben a riporter körkérdezt tesz fel Szegeden a járókelőknek: arról kérdezi őket, vannak-e félelmeik, főbiáiik.

➤ Nézd át a listát, és tegyél pontot oda, amitől szerinted félnek a szegediek!

kutyák
pókok
szellemek
hogyan megbukik egy vizsgán
nyílt víz
magasság
hirtelen jött tévések
fogorvos
hogyan kinevetik

árvíz
benzinkút
tűz
sebhelyes (arcú) emberek
repülés
sötétség
ha egy sötét sikátorban jön szembe egy ismeretlen ember

➤ Nézd meg a videót! Húzd alá a fenti listában, mitől félnek az emberek!

https://www.youtube.com/watch?v=LwRtXGwZS9Q&ab_channel=M%C3%A9diam%C5%B1helyJGYPK

➤ Nézd meg még egyszer a videót, és jelöld be a helyes válaszokat! (előtte átolvasás)

Miért fél az első lány a benzinkúttól?

- Mert egy filmben látott egy félelmetes benzinkutat.
- Mert egyszer látta, amikor felrobbant egy benzinkút.
- Mert sok filmet látott, ahol felrobbant a benzinkút.
- Mert könnyen felrobbanhatnak a benzinkutak.

Milyen sebhelyes emberektől fél a fiú?

- a sebhelyes férfiaktól
- a sebhelyes nőktől
- a sebhelyes gengszterektől
- a sebhelyes motorosoktól

Milyen nyílt víztől fél a lány?

- folyótól
- tótól
- tengertől
- óceántól

A megkérdezett emberek közül hány fél a pókoktól?

- nulla
- egy
- kettő
- három

A megkérdezett emberek közül hány fél ma is a sötétségtől?

- nulla
- egy
- kettő
- három

A megkérdezett lányok közül hány nem félne a riportertől, ha szembejönne vele egy sötét sikátorban?

- nulla
- egy
- kettő
- három

FOLLOW-UP beszélgetés: Mit tehetünk a főbiáink ellen? Hogy lehet leküzdeni a félelmet? (pl. elkerülés, elengedés, gyakorlás, pszichológus)

DIKSURZUSJELÖLŐ: HÁT

- A spontán beszélt nyelvben gyakran használják a beszélők a HÁT-ot. Hallottátok már? Szerintetek miért használják? (*hipotézis*)
- Hallgassuk meg még egyszer a videót! Jelezz, ha hallod a HÁT-ot! (*felvétel megállítása, prozódia megfigyelése, utánamondás*)
- Olvassuk el a leíratot, és jelöljük a HÁT szerepét! (*elemzés, megbeszélés*)
 - Á:** általános válaszjelölés, vélemény bevezetése, magyarázat (rövidebb hát, nincs utána szünet)
 - I:** időnyerés – mit/hogyan mondjunk (háát ööö)
 - B:** bizonytalanság (hosszabb, „magasabb” háááát)
 - K:** konklúzió, lezárás, összegzés (rövidebb hát)
- (*Következhet „színészi” hangosolvasással kiejtésgyakorlás is.*)

Sziasztok! Marci vagyok. Itt vagyok Szeged belvárosában, és közben azon gondolkodtam, hogy vajon az emberek beismerik-e, hogy ha félnek vagy rettegnek valamitől. Megpróbálok minél több embert megkérdezni. Tartsatok velem ti is! Remélem, minél több izgalmas és ijesztő választ fogok kapni.

Van valami félelmed, fóbiád esetleg?

Igen.

És micsoda?

A benzinkút.

És miért félsz a benzinkúttól?

Hát öö sok ilyen öö filmet láttam, amibe' felrobban.

Nincsen. Számomra ismeretlen.

Nem, nincsen félelmem vagy fóbiám.

Abszolút semmi?

Nem, abszolút semmi. Nincsen.

Állandóan nincs.

Sosincs?

Állandóan sosincs.

Úgy tűnik, hogy a szegediek egyelőre nagyon bátrak.

Bocsi, sziasztok! Nektek van valami félelmetek, fóbiátok?

Nincs. Nem tudom... (hihi)

Nem féltek a hirtelen jött tévés... tévésektől?

Hm, de. (hihi)

Hát, talán a pókoktól.

Nincs.

Még attól se féltél, hogy így rád rontunk kamerával, mikrofonnal?

Hát az most olyan hirtelen jött...

Igen, félek a sebhelyes nőktől.

A sebhelyes nőktől? És mér' félsz a sebhelyes nőktől?

Nem tetszik, hogy ha (???) (hahaha)

Csak annyi, hogy félek egy kicsit a sötétben.

Például a nyílt víz látványától. Nem szeretem a nagyon nyílt tengert.

Hát a... gyerekkoromba' a ugye a sötétség.

Önnek van valami félelme, fóbiája?

SAJNOS...

Ha meglátnál egy sötét sikátorba' feléd közeledni, akkor félnél tőlem?

I-igen.

Hát öö valószínűleg.

Igen.

Hát, ezt megin' megkaptam. Köszönjük szépen!

Na hát ennyi lett volna ez a körkérdés. Ahogy én észrevettem, azér' az emberek többsége fél valamitől: pókok, kígyók, víz satöbbi, esetleg a sötétség. Bár én azér' elárulhatom mindenkinek: én nem, nem nagyon félek semmitől. JÉ

GYAKORLÁS

- *Fókuszált mikroszituációs beszédgyakorlat:* A tanulók körkérdést tesznek fel a csoportban, körbejárnak a teremben 'kincsvadászat'-gyakorlat formájában. Az óra eleji szerkezet tér vissza, de most a válaszban a HÁT-ot is kell használni valamely tárgyalt funkció kifejezésére:

TART		Te mitől tartasz/félsz/rettegsz?
FÉL	A/AZ-TÓL/TÓL	
RETTEG	ATTÓL, HOGY...	Ön mitől tart/fél/retteg?

Te mitől félsz? / Neked vannak félelmeid/fóbiáid?	
Ön mitől fél? / Önnek vannak félelmei/fóbiái?	
HÁT	HÁT
Én nem tartok/félek/rettegek semmitől. Nekem nincs(en) félelmem vagy fóbiám. A félelem számomra ismeretlen.	Kissé tartok a/az ...-tól/től. Félek a/az ...-tól/től. Rettegek a/az ...-tól/től. Kissé tartok attól, hogy... Félek attól, hogy... Rettegek attól, hogy...

Visszacsatolás: Mit fejezett ki a beszélő a HÁT-tal?

- *Szabad kommunikációs feladat:* 'Ez vagy az? Érvelj és dönts!' A tanulók három- vagy négyfős csoportokban megbeszélik a kérdéseket; végső döntéseiket jelölik. Törekedhetnek a HÁT használatára. (*monitorozás; visszajelzés + összegzés plénumban: Hányan? Miért?*)

	NÉV:	NÉV:	NÉV:	NÉV:
Kollégium vagy albérlet?				
Zöldség vagy hús?				
Tea vagy kávé?				
Kutya vagy macska?				
Felnőtt vagy gyerek?				
Fiú vagy lány?				
Falu vagy város?				
Tengerpart vagy hegyek?				
Nyár vagy tél?				
Online vagy boltban?				
Egyke vagy testvérek?				
Mobil vagy tablet?				
Könyv vagy e-book?				
...				

Házi feladat: Körkérdés Csillagok Háborúja (videó)

https://www.youtube.com/watch?v=avg8tcctwf0&ab_channel=Pecsinapilap

A *Pécsi Napilap* újságírója arról kérdez pécsi járókelőket, hogy mit gondolnak a Csillagok háborúja (Star Wars) filmfranchise-ról. Nézd meg, hallgasd meg a videót, és a szövegben írd be a vonalra, ha a beszélő használta a „hát” szót! (Pluszfeladat: Rövid vagy hosszú? // Mit jelöl?)

- Elindult a Csillagok háborúja örület. Mennyire kerített ez téged hatalmába?
- Háát én mondjuk kedden holnap megyek megnézni a moziba. Kíváncsi vagyok, hogy milyen lett.
- Az eddigi az összes részt láttad?
- --- ő igen, igen.
- Ki a nagy kedvenced a sorozatból?
- igazából mindegyiket szeretem. Így most nincs, aki nagyon így a szívemhez állt.
- igen, én már a premieren voltam.
- És nehéz volt... nehéz volt jegyet szerezni?
- hm nem. Figyeltem, hogy mikor lehet megvenni, aztán egyből megvettem, ahogy lehet.
- És hogy tetszett neked a hetedik rész?
- nagyon jó volt. Hm kirázott a hideg, amikor elkezdődött.
- Az összes részt láttad egyébként?
- igen.
- Van-e kedvenc karaktered?
- hm van, Han Solo.
- Bejött a Csillagok háborúja hetedik része, új örület. Elkapott téged?
- én előtte nézegettem nagyon sokat, én is nagyon sokat vártam, én is szeretem. Nagyon jó volt.
- Akkor ezek szerint az összes többi részt is láttad.
- igen.
- Van-e kedvenc karaktered a sorozatból?
- a Luke Skywalker.
- Mért pont ő?
- mer mer ő a jó oldal van. A jó oldalon van. Nem a sötét oldal.

Dóla, Mónika – Aliz Huszics

Teaching discourse markers to adult learners of Hungarian

Contrary to the general opinion that discourse markers (DMs) are lazy expressions and mere fillers, linguists claim that they are an integral part of everyday communication; their role in spontaneous language is undeniable and manifold. In agreement with this, we believe that the learning of DMs is essential in a foreign language context – especially in a target language environment. However, we have limited information about Hungarian discourse markers – both linguistically and methodologically. Therefore, our current study focuses on the teachability of discourse markers in Hungarian as a foreign language, primarily from the perspective of adult learners. Following a theoretical introduction, we present our workshop held at the University of Pécs, where we addressed key issues surrounding the teaching of DMs and, through cooperative collaboration, formulated answers to the following questions, in the form of methodological recommendations: What is the role of context in the teaching of DMs? To what extent is noticing and awareness-raising important in the learning of DMs? What learning opportunities facilitate best the learning of DMs? The appendix to the paper presents practical ideas for the teaching of *hát*, the most frequent (colloquial) Hungarian discourse marker.